

Vági János

Térinstalláció és tér összefüggései

Egyéni útkeresés az építészet határterületén

DLA - tézisfüzet

Mestermű: Budapest, Lópor u.24, Lakóépület

**Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola**

Témavezető: Karácsony Tamás DLA

2012

Bevezető

„ A múlt század közepén indult el a *művészetek autonóm fejlődése*, melyet azóta általában a modernitás megjelöléssel illetnek, és amelynek nem láthatjuk kimenetelét. A művészeti termelés azzal, hogy radikálisan kiszabadította magát a hagyományos ontológia vadászterületéről, s hogy mindenfajta kánont elvetett, reménytelenül lekörözte a teória lehetőségeit.”¹ Bubner érvelése számomra kaput nyit egy nagymértékben szubjektív tartalmakkal megerősített téma kifejtéséhez, lehetőséghez juttat, hogy önálló gondolataimat, alkotó szemem vizsgálatára alapozva, kifejtsem. Egy művészeti produktum szükségszerűen a szubjektív és az objektív harmóniájából épül fel. A harmónia ez esetben arányokat jelöl, amely különböző korokban más – más ideálrendszer határoz meg. Az arány szubjektív felé tolódása kaput nyitott az építészetnek, hogy kifejtse művészi indítatásból született tapasztalatait, melyek a téralkotás, térképzés *indulatából* adódtak. Kapcsolatát a képzőművészettel ezzel megalapozta, összefonódása új, lehetséges utakat tárt föl az építészet területén belül, melyet gyakran határterületi jelzővel illetünk. A terület pontos lehatárolása nem lehetséges és nem is szükséges, jellege a nyitottságból ered, az átjárás szabadságából, ugyanolyan belső szerkezettel rendelkezik, mint a művészeti produktum. Vizsgálódásom középpontjában e képlékeny területen *belül* született gondolatok, alkotások állnak, azon belül is a téralkotással jellemezhető részterület. Ezen viszonyrendszerek feltárásából következő sejtésekkel szeretném tágtani az építészetről, a térről való gondolkodást.

¹ Rüdiger Bubner: A jelenkori esztétika némely feltételéről. In: Athenaeum. I.kötet I.füzet Mi az esztétika? 151o.

1. tézis

Kézenfekvő lenne a feltételezés, hogy a térinstallációkat nagymértékben a megvalósulás helye határozza meg, azaz szétválasztásukat ez alapján érdemes megtenni, a megvalósulás helyeinek vizsgálata feltevésem szerint azonban arra mutat rá, hogy a térinstallációk között nem szükségszerű elkülönülő kategóriákat meghatározni a megvalósulás helyszínének különbözősége miatt, mivel nagyfokú azonosságokat, átfedéseket lehet felfedezni. A térinstalláció műfaji sajátosságait nem érintik a megvalósulás helyei.

A vizsgálathoz szükséges meghatározni a teret (helyet) definiáló attribútumokat. A meghatározás alátámasztása nem súlyponti kérdés a vizsgálat szempontjából, így a szakirodalomból vett definíciót használom. A szakirodalom alapján a következő attribútumokat veszem alapul.

A tér legelemibb tulajdonsága a zártság és nyitottság, a kint és bent, a külső és belső tér különbözőségéből adódik. A térinstallációk közel ugyanolyan súllyal köthetők külső helyszínekhez, mint belső terekhez, legyen az kiállítótér, vagy más, nem kiállító funkcióval rendelkező tér. Az azonosságok, átfedések mértékét egy kiállítótérben, egy belső, de nem kiállítótérben és két külső, egy városi és egy táji környezetben bemutatott térinstalláció elemzésével érzékeltetem.

2. tézis

Térinstallációs kísérletek jól lehatárolható szegmense a tér és anyag kapcsolatát vizsgálja. Az anyagnak mint nyers művészeti produktumnak az önmagában való kihangsúlyozása szobrászi eszköznek tekinthető, azonban a figyelmet a dolgok mögötti térre irányítja, egy szubjektív térre, ahol nem a valóságos tér a fontos.

Alberto Giacometti, Constantin Brancusi munkái mind az anyag tulajdonságainak átértelmezésére épülnek, a puszta anyagszerűség művészi megtestesülései. Giacometti a hasonlóság minél tökéletesebb bemutatásán dolgozott, ez vezette el őt az anyagszerűség realitásába. Brancusi az anyagban az életet látta, a szobor így nem redukzív, hanem produktív forma.

3. tézis

A mérnöki, dezantropomorfizáló tudományos gondolkodás, a logikai struktúrák ismerete szorosan kapcsolódik egy racionális gondolkodási mechanizmushoz, amely látszólag az intuitív, antropomorf, érzéki, művészi gondolkodás ellentétéként működik. Mégis, a létrejövő térbeli szerkezet esztétikai attribútuma egyenes arányban van a mérnöki precizitás tulajdonságával. A tudomány a struktúrák megértésére koncentrál az értékek, intuíciók befolyása nélkül. A művészet a struktúráról leszakadó formát (mint alstruktúrát) sejtései révén mutatja fel, alkalmazza (intuitív módon) saját elvont kontextusán belül. Így következtetésem szerint a tudomány „struktúraértő”, míg a művészet „struktúraalkalmazó”.

Leegyszerűsítve, ha egy térbeli szerkezet „okos”, akkor szükségképpen „szép” is. A művészeti mondanivaló precíz (tudományos) kifejezése, kifejtése adekvát válaszadási lehetőségként mutatkozik így a térinstalláció területén. A kutatás művészeti tevékenységgé alakul, művészből kutató művész lesz.

4. tézis

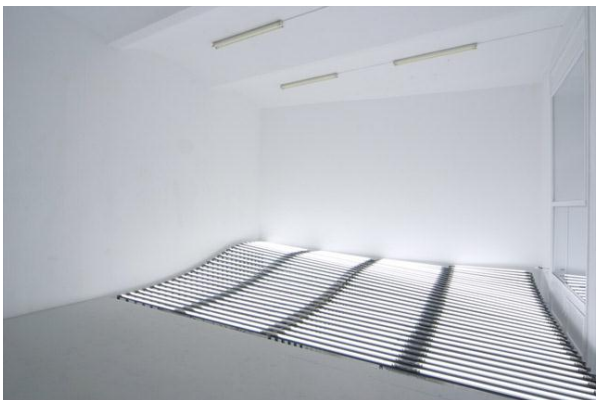
A mű gyakran mentesül a vele szemben támasztott esztétikai többlet követelmény teljesítése alól, pusztán a lecsupaszított térbeli szituációval való foglalkozás helyeződik a művészeti gondolkodás középpontjába. Egy fordított kép áll elő, a mű értelmezi, helyzetbe hozza a teret, így sok esetben maga a valós tér válik művé. Ebből kifolyólag a beavatkozás léptéke, a látvány mértéke, hatása széles spektrumon mozog, igazodva a térbeli adottságokhoz. Az alkotás folyamata leginkább közelít az építészeti tervezés metodikájához, mivel a munka a helyszínbe kódolt tulajdonságok megismeréséből nő ki, arra támaszkodik, művészi szabályrendszerként hat.

A helyre rakódó szellemi rétegek (történelmi réteg, kulturális réteg, egyén és közösség tudatának rétege stb.), melyek érzékelhető *formaként*, fizikai kivetülésként csapódnak ki a tér felületén, a helyspecifikus installációk egyediségét, megismételhetetlenségét biztosítják. A végtelen helyzetek lehetősége ehhez igazodó végtelen eszközhasználati módot kínál, amely a módszertanok színességét eredményezi.

5. tézis

A térérzékelés relativitása szükségszerűen kitermelte a térinstalláció térképzeletre ható szegmensét. Az esendő érzékekből fakadó vélekedés (doxa), és az ész szabályozta ismeret (episztémé) közötti feszültség kifejezése a művészet, esetünkben a térinstalláció tárgya lett. A valóság és annak matematikailag leírható tere nem egyezik meg az érzékelt térrel, illetve az érzékelt tér képével.

A térbeli modell ismeretének hiányában a kép értelmezhetetlen, sejtések megfogalmazására lehetőséget nyújt, de a konkrét forma nem vagy alig megismerhető. A képzettársítás empirista megközelítése szerint vannak az érzékelés szempontjából kiemelt entitások, amelyek az érzelmek lecsapódásai, és hierarchikus sorrendbe állíthatóak. Az érzékelés szempontjából első entitás, amely először hat, a szín és a forma, majd ezekhez társulnak a taktilis érzet emlékei. Ezt kihasználva egyes térinstallációs művek kifejezetten a színhatás manipulációjával keltenek illuzórikus hatást. A látszat és valóság összemosódását - a feltételezett észlelési mechanizmusok szerint - el lehet érni olyan képpel, amely asszociációs folyamatokat tud elindítani, mint az íz, illat, tapintás.

6. tézis

A látvány mint egy tárgy jellemző nézete nem következmény, hanem a térbeli alakítás tárgya, így a művészi kifejezés fő elemévé tud válni, miközben a látvány mint művészi kifejeződés nem azonos a „szép látszatra” való redukálódással, mely a szépség kiüresedését jelentené. A látvány mint nézet fogalma bővül az érzékelés többlettartalmával, ha bevezetjük a belső látás fogalmát, mely a mentális térképzet megalkotásáért felel.

A látványközpontúság az észlelés mindenhatóságára épít, kontrasztot állít a valóság képe elé. Felismerésének egyik módja ezáltal a valósággal (valós térrel) való folyamatos összevetésből fakad, a különbözőségek megismeréséből. A látvány nem önmagáért van, a látvány maga a mű. A hatni akarás művészi kényszere az optika, fiziológia, pszichológia szegmensén belül érvényesül.

7. tézis

Létezik olyan térinstallációs műfaj, amelyben a térinstalláció egy gondolat, egy érzés jelentésének összetett tartalmára világít rá, magyarázza úgy, hogy közben a tér attribútumait használja, attól nem távolodik el, ellenkezőleg, sajátos összefüggésbe kerül. A dolgok, jelen esetben a műalkotások jelentésének meghatározása az ikonográfia művészettörténeti ágához vezet el.

Panofsky a műalkotások jelentésének meghatározásakor három réteget fejt ki. Az első: az *elsődleges vagy természetes képtárgy*, mely tárgyi vagy kifejezésbeli jelentésre oszlik. Ez összességében a művészi motívumok világát jelöli. A második: *másodlagos vagy konvencionális képtárgy*. Ez az ábrázolások, allegóriák világa. Harmadik: *belső jelentés vagy tartalom*, a szimbolikus értékek világa. A három réteg egyben a jelentés megismerésének egyre mélyebbre való behatolásának az útja is. Míg az első a mindennapi tapasztalatokra épít, addig a harmadik réteg értelmezéséhez az emberi elme alaptörekvéseinek ismerete szükséges.

Önéletrajz

Vági János
(1978)

Tanulmányok:

2006-2010 BME Építőművészeti Doktori Iskola – abszolutorium
2003-2004 Università degli Studi di Roma La Sapienza, Olaszország
1998-2005 BME Építészmérnöki Kar – egyetemi diploma
1994-1997 Ady Endre Gimnázium, Budapest – érettségi
1993-1994 Tóparti Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola, Székesfehérvár

Szakmai tapasztalat, munkahelyek:

2012- Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – osztályvezető
2009- VH Stúdió Kft. – alapító, tulajdonos, vezető tervező
2007-2009 TEAM0708 Építész Kft. – alapító, tulajdonos, vezető tervező
2006-2007 Karácsony Építész Iroda – tervező
2005-2006 NOESI Studio, Róma – tervező

Oktatás, előadások:

2010-2012 BME Középülettervezési Tanszék – kutatócsoport vezető
2009-2012 BME Középülettervezési Tanszék – meghívott oktató
2006-2012 BME Középülettervezési Tanszék – konzulens
2012 Faluépítés konferencia, Széchenyi István Egyetem, Győr – előadó
2012 Konfeszt, Médiawave, Komárom - szervező
2011 Konfeszt, Tapolca-Diszel - szervező
2011 Hálózatok 2011 konferencia, Nyugat-Magyarországi Egyetem – előadó
2010 „Merre tart a magyar falu” konferencia, Nagykökényes - előadó
2006 ROMAworkshop – konzulens

Kiállítások:

2011 - 2013 Műterem, térinstalláció - JCE Biennálé – Szentirmai Tamás
2011 Placc fesztivál, térinstalláció – Szakács István, Szentirmai Tamás
2011 Egyszerű többség, térinstalláció - csoportos kiállítás, Műcsarnok, Budapest
Szakács István, Szentirmai Tamás
2009-2011 Növekedési struktúrák, térinstalláció - JCE Biennálé utazó kiállítás, Montrouge,
Pozsony, Klaipedia, Pécs, Salzburg, Genova - Hübler János, Szentirmai Tamás
2009 Növekedési struktúrák, térinstalláció - MOYA - Annuale 09 Young Art Europe -
csoportos kiállítás, MOYA, Bécs - Hübler János, Szentirmai Tamás
2009 Feszt, térinstalláció - MKE Feszt, ház, Budapest - Albert Ádám, Hübler János,
Szentirmai Tamás

Díjak:

2009 Jeune Création Européenne Biennálé fődíj
2008 Holcim Award európai fődíja a budapesti kormányzati negyed fejlesztési tervéért
2005 Magyar Építész Kamara diplomadíja

Publikációk jegyzéke:

Skizománia - Rem Koolhaas Kunsholja ideológia és gyakorlat között. 2008, Építészfórum.
<http://epiteszforum.hu/node/10065>

Go Vöröstó! Építészfórum. <http://epiteszforum.hu/node/18145>

Go Vöröstó! Építészek a terepen. Új Magyar Építőművészet : 2011/2. szám Utóirat melléklet, 2011

Isten és ember találkozása egy "építész" szemével. Kármel XIV. Évf. 2.szám, 2002

Építészeti munkákról megjelent publikációk:

Kovács Dániel: *Raklapok a múzeumban.* megjelent: HG.hu, 2010
<http://hg.hu/cikk/design/10247-raklapok-a-muzeumban->

K201- BME Építészmérnöki Kar új közösségi terme. Építészfórum, 2011
<http://epiteszforum.hu/node/19287>

K201 Public Hall. Archdaily, 2011, <http://www.archdaily.com/132429/k201-public-hall-tamas-szentirmai-janos-vagi/>

Over the Counter. Archdaily, 2010, <http://www.archdaily.com/75323/over-the-counter-tamas-szentirmai-janos-vagi/>

Vass Norbert: *Nulladik nap.* Prae.hu, 2011,
<http://www.prae.hu/prae/articles.php?aid=3363&cat=6>

Rieder Gábor: *Egyszerű többség.* Artportál, 2011,
http://artportal.hu/aktualis/hirek/rieder_gabor_egyszeru_toebbseg

Götz Eszter: *Élménymegosztó felület.* Kultúra.hu, 2011,
<http://culture.hu/main.php?folderID=1174&articleID=311474&ctag=articlelist&iid=1>

Zöldi Anna: *Játszóter felnőtteknek.* Revizor, 2011,
http://www.revizoronline.com/hu/cikk/3161/egyszeru-tobbseg-no-one-belongs-here-more-than-you-mucsarnok-budapesti-tavaszi-fesztival-2011/?cat_id=2&first=0

Zöldi Anna: *Eltévedt utcák, rejtett udvarok.* Revizor, 2011,
<http://www.revizoronline.com/hu/cikk/3638/kepzuveszeti-program-placcc-fesztival-2011/>

Növekedési struktúrák – Magyar mű nyer a franciaországi Montrouge-ban. Artportál, 2009,
http://artportal.hu/aktualis/hirek/novekedesi_strukturak_magyar_mu_nyert_a_francaiorszagi_montrougeban

Mestermű

Lőpor utcai lakóépület

A tervezett épület Budapest XVI. kerületében, Újmátyásföldön található. A családiház, jellemzően oldalhatáron álló beépítéses környezetben az egykori telekosztással kialakított keskeny telkek között két telek egykori egyesítésével jött létre. A 973 m²-es teleken két ház állt: egy földszintes családiház az utcától előkerttel elválasztva és egy gazdasági épület a hátsókertben. A telek összközműves, a beállások, mérőórák a telken belül találhatóak. Az egykori, 60-as évekre jellemző sátortetős családiház, rossz műszaki állapota miatt, évek óta nem lakta senki. A megbízók tekintettel az előbbi körülményekre, az épület bontása mellett döntöttek. A hátsókertben álló gazdasági épület azonban megmaradt jó kihasználhatósága miatt.

A megbízó saját használatra, családiház építését kezdeményezték öttagú, kétgenerációs család számára. Az érvényben lévő szabályozás által megszabott elő (5,00 m) és oldalkert (3,75 m) kialakításával és a meglévő, értékes faállomány megtartásával a tervezett épület részben a régi helyére került, de annak négyzetes formája helyett a telek felé elnyújtott téglalap alakban. A közös gépkocsi és gyalogos bejáró a telek északi sarkán kapott helyet. Az oldalkertben gépkocsi-beálló található, innen érhető el a ház bejárata is.

Az épület teljesen alapincézett, ahol a tárolók, a kazánház, rekreációs helyiségek mellett egy huzamos tartózkodásra is alkalmas szoba kapott helyett, melynek szükséges természetes világítását és szellőzését angolaknával oldottuk meg. A faelgázosító kazánhoz szükséges fa tárolására kialakított helyiség szintén angolaknával kapcsolódik a terepszinthez, lehetővé téve a természetes szellőzést és a faanyag közvetlen bejuttatását. A pinceszinten található belső terek szellőzése gravitációs módon történik. A földszint tulajdonképpen két hosszanti sávra tagolható. A bejárati sávban főként kisebb kiszolgáló terek találhatóak (szélfogó, vizesblokk háztartási helyiség stb), a lépcső valamint a könyvtárszoba. A délkeleti szélesebb sávban helyezkedik el a konyha-étkező-nappali egybefüggő, átlátható, de egymástól leválasztható térsora. A felső szint tetőtér kialakítású, a meredek hajlásszögeknek köszönhetően jó térkihasználtságú. A sávos elrendezés itt is megmarad: a négy szoba, közös tér a kert felől, a kiszolgáló terek (fürdők, garderober) az alsó hasonló sáv felett találhatóak.

A ház anyaghasználata és megformáltsága nem kirívó, éppen ellenkezőleg mindössze meghúzódní kíván az ősfás kert árnyékában, úgy hogy a ház alsó nézeteiből mégis mindig változatos képet mutat a nagy tető érzékeny mozgása révén.

A megrendelői igények és a tervezői akarat egyensúlyi állapotában jött létre a ház, közös kompromisszumokkal egy szerethető és élhető környezet kialakításának reményében.